

בחו"ל? מוכח מכאן דלענין עיבור שנים וקביעות חדשים אינו תלוי בקדושת וכיבוש יהושע אלא בארץ ישראל שהובטחה לאבותינו והיתה ירושה לאבותינו ודו"ק.

ועיין במאירי בזה בסנהדרין פ"ק.

בענין עציץ נקוב המונח על גבי קרקע והניחו על גבי יתדות לענין שבת

כתב הרמב"ם פרק ח' מהל' שבת הל' ד' גבשושית של עפר שעלו בה עשבים הגביהה מעל הארץ והניחה על גבי יתדות חייב משום תולש, היתה על גבי יתדות והניחה על הארץ חייב משום זורע וכו' ע"כ. והוא גמ' שבת דף פ"א ע"ב: אמר אב"י פרפיסא וכו' היה מונח על גבי קרקע והניחו על גבי יתדות מיחייב משום תולש וכו', ורש"י מפרש דהאי חייב לאו דוקא אלא אסור משום דדמי לתולש, דאי חייב ממש קאמר, לצורך היכי שרי רבנן איסור כרת וסקילה משום קינוח, והוא מדברי ר"ל שאמר שם צרור שעלו עשבים מותר לקנח בה, ואי הוה איסור מן התורה לא היו מתירין איסור כרת וסקילה משום כבוד הבריות, וכן הוא בתוס' שם.

והרמב"ם שכתב הגמ' כצורתה וחייב משום תולש, מוכח שסובר חייב מן התורה, והקשו כל המפרשים עליו מהגמ' שם צרור שעלו עשבים מותר לקנח בשבת. ועיין בהמגיד משנה ובלחם משנה בזה. והנה במרכבת המשנה ראיתי שאזיל לתרץ דברי הרמב"ם וז"ל: דדוקא בהגביה מעל הארץ והניחו על גבי יתדות שיהיה מונח כן יום או יומיים הוא דה"ל תולש שמבטל היניקה, מה שאין כן כמגביה לפי שעה וחוזר ומניחו על גבי קרקע לית ביה משום תולש דכזמן מועט עודנו כאבו ולא ייבש, ומשום הכי קשרי ריש לקיש בגמ' לקנח בו.

וההיתר הזה נלמד מדברי רבנו מ"ש בפרק א' הל' ה' וגם לקמן פרק כ"ו הזכיר היתר הקינוח בצרור שמשיר צרורות ודמי לטוחן וה"ה צרור שעלו בו עשבים דהוי ליה דבר שאינו מתכוין ושרי, ועיין בערוך ערך פרפט דמפרש נמי חייב חטאת דלא כפירוש רש"י והאריך שם בנותן טעם והנכון כמ"ש עכ"ד.

וראיתי באחרונים שהעירו על דבריו דאין דבריו נראין דמה שאנו דנין בקוצר משום הבודלת החיות אינו משום פסיקת החיות כמו שבבעלי חיים, אלא משום שהוא מפסיק יניקתו מכאן ולהבא וזה נפסקת מיד אף במגביהו לפי שעה עיי"ש בדבריהם בזה.

והנה בחידושי גור אריה על מסכת שבת דף פ"א ע"ב לרבנו המהר"ל מפראג מצאתי דבר חדש בפירוש סוגיא זו החמורה, וז"ל: אבל כך איכא למימר אע"ג דהוא עקירה לא הוי עקירה מיד כמו שהוא עוקר דבר מגידולו דמיד שעשה העקירה נעשתה המלאכה, אבל בזה לא עשה בשעה שהניחו ע"ג יתדות רק שלבסוף יהיה נתלש כאשר אין בו כח לגדל ולפיכך אם אינו מכיין רק לטלטל בלבד הוה רק דבר שאינו מתכוין ומותר, דלא שייך לומר דהוה פסיק רישא דלא הוה פסיק רישא רק כאשר באותה שעה עשה את העקירה וכאן אף קודם שטלטל היה נעקר ואינו מחובר רק שפסק כחו מלגדל ודבר זה אינו נעשה מיד ולכן לא הוה פסיק רישא וכיין שאינו מתכוין שרי, אבל אם מתכוין להניח על גבי יתדות חייב. והשתא הוי הך סוגיא כסוגיא דגיטין ולא קשה מידי (דלא כתוס' כאן דחולקין סוגיא דידן על סוגיא דגיטין), וכבר הוכחנו למעלה דכהאי גוונא דלא נעשה מיד לא הוי פסיק רישא ומותר עכ"ל. מבואר לפי דבריו כמה חידושים בסוגיא זו, חדא דיש הבדל בין דין קוצר מן המחובר ששם תיכף עם מעשה הקצירה נתחייב אבל כאן בעציץ המונח על הארץ דאין כאן חיבור אלא מחמת היניקה וכל ענין קצירה כאן מפני שנפסק כחו מלגדל כמבואר בדבריו כל זמן שעוד לא פסק כחו מלגדל אין כאן חיוב מטעם קצירה.

ולפי דבריו יש בקצירה שני ענינים חדא כמחובר גמור מחויב תיכף כשנעקר הצמח מהקרקע, ועוד דין קצירה במקום שרק היניקה פועלת בזה כמו עציץ נקוב שאין כאן חיבור ממש רק יניקה, ובזה כל זמן שלא נפסקה היניקה לגמרי לא נתחייב, וכמו פת שאפה בתנור דהחיוב בזמן גמר אפיה כן נמי כאן, ועוד חידוש יוצא בפסיק רישא דדין פסיק רישא דנחשב כמתכוין זה רק במלאכות שתיכף ומיד נעשה המלאכה ונתחייב על זה, אבל מלאכות שנגמרות לא בשעת פעולתו רק אח"כ אין על זה דין פסיק רישא כמתכוין. ולהלן נבאר שיטה זו של המהר"ל, וכן מצאתי שבשיטה זו אזיל בעל פרי מגרים בספרו ראש יוסף על שבת פרק כלל גדול.

ולפי זה יוצא בצדוד שעלו בו עשבים לקנח כיון שאינו מתכוין למלאכה קצירה רק לקנח רק המלאכה נעשה רק ע"י פסיק רישא כמבואר בכסף משנה בפרק ח' ה"ל ד', על זה אנו אומרים כיון שכל דין קצירה הוא מחמת היניקה ולא מחמת החיבור, וחיוב הקצירה הוא אח"כ כמבואר במהר"ל בזמן שנפסקה היניקה לגמרי, בזה אין כאן חיוב מדאורייתא דבמלאכה שלא נעשתה תיכף אין בזה דין פסיק רישא ורק מדרבנן אסור, ובזה אנו מתירין משום צורך.

אבל גבשושית של עפר שהיו בו עשבים שהגביהו מהארץ והניחו על גבי יתדות הרי היתה דעתו וכוננתו להניח זה על יתדות ואין כאן פטור של אינו מתכוין ולפיכך פוסק הרמב"ם שפיר דחייב משום תולש ממש מדאורייתא, ואין

ראיה לפי פירוש המהר"ל מצרור שעלו בו עשבים דמותר לקנח בו שהביא רש"י דמכאן מוכח דאין זה מן התורה כמו שהסביר המהר"ל.

והנה אפשר להעמיד אולי את דבריו בדברי האור זרוע הל' שבת סי' נ"ז שהביא שיטת הריב"א שחולק על דברי רש"י וז"ל: ונראה לריב"א וכו' אבל הכא סתם קתני חייב, ומה שהוקשו דאי חייב ממש לצורך היכי שרי רבנן איסור סקילה. לא דמו האי לצרור שעלו בו עשבים שמותר לקנח בו שכיון שהוא מתזירו לקרקע למקום גדילתו לאו תולש הוא, ואע"ג דהתולש דבר שהוא מחובר אפילו החזירו חייב, היינו היכי שהיה מחובר גמור וכשמחזירו לשם נוטע לכתחילה הוא, אבל זה שאינו מחובר גמור כשהוא מגביהו אינו תולש גמור א"כ קובעו במקום אחר שמיעט את יניקתו, כך פירש ריב"א. ובאור זרוע הוסיף כמה ספיקות בדברי ריב"א וז"ל: ואינו יודע אם ריב"א רוצה לומר שגם גבי פרפיסא אם החזירו על גבי קרקע פטור, ולא מסתבר, או ר"ל דפרפיסא שעל גבי קרקע מחובר הוא טפי ואפילו החזירו כבר נתחייב משום תולש אבל עשבים שבצרור לא מחברי טפי הלכך לא הוי תולש גמור א"כ לא החזירם וכו' עכ"ד.

וצריכים גם כן להסביר דבריו כי אין כאן חיבור ממש רק מחמת היניקה שהצרור יונק כל זמן שלא נפסקה היניקה לא נתחייב כמבואר במהר"ל כיון שאפשר עוד להחזיר הדבר למקומו הראשון ולא מטעם דלא הוה פסיק רישא כשיטת המהר"ל, דכזה נראה שלא סובר כדבריו, אלא הריב"א סובר כל זמן שלא נקבע העציץ במקום אחר וכל הקצירה כאן מחמת פסיקת היניקה ולא מחמת פסיקת הדבר מהמחובר, כל זמן שלא נקבע במקום אחר נחשב עוד שלא נפסקה היניקה ואין כאן קוצר. והנה על עצם סברת המהר"ל ראיתי שהגאון ר' מאיר אריק ז"ל תמה שזה חידוש גדול מאד. והסברתי סברתו וזה גם סברת בעל פרי מגדים בראש יוסף פרק כלל גדול.

דהנה בפסיק רישא נחשב כמתכוין בשבת וזה פועל דהוה מלאכת מחשבת, זה רק במקום שדין פסיק רישא יפעול רק על כוונה אבל במקום שעצם המלאכה עוד לא נגמרה, ורק אח"כ תגמר המלאכה, בזה לא מועיל פסיק רישא, דבעצם הרי בשבת עשיה הוא דאוסר אבל מה שהמלאכה נעשתה אח"כ אין זה עשיה, אלא מוכרחים לפרש כרא"ש ב"ק בפרק הכונס על זורה ורוח מסייעתו דחייב לענף שבת ולענף נזקין פטור דאמרין בגמ' דמלאכת מחשבת אסרה תורה בשבת אבל בנזקין גרמא פטור, והסביר הרא"ש שם, דבשבת איך שהמלאכה היתה כמשכך כך הוא נתחייב וכמשכך היתה מלאכת זורה באופן כזה שרוח מסייעתו, ולפי זה גם בקוצר מחמת שפסק רק היניקה שהחייב אח"כ, בזה בעינינו שגם הפסיק רישא יפעול דין מלאכת מחשבת על עצם המלאכה שיחשוב למלאכה ועל זה לא פועל פסיק רישא לעשות שני ענינים לעשות אינו מתכוין כמתכוין וגם לפועל על עצם המלאכה שיחשוב למלאכה, וזה גם

הביאור במאירי שבת פרק הכותב קי"ט דמלאכה שחייב גם בגרמא לא אמרינן בזה פסיק רישא ודוק בזה וצ"ג בזה.

בענין מוסיף בשיעורים בשבת ושאר איסורים

והנה האור שמח בהל' מאכלות אסורות פרק י"ד הל' י"ד יצא כדבר חדש בהג"ה שם במלאכת קוצר אם היתה נטיעה נברכת לארץ והיתה גדילה משני קצותיה וחתך צד אחד מן הקרקע לא מחייב משום קוצר. כיון שעוד לא נפסקה הנטיעה מחיותה לגמרי. דאע"ג דמפורש בתוס' ביצה דף כ"ב דהמסתפק מן השמן שבנר בשבת חייב משום מכבה ומפרשים התוס' הטעם משום דקליש נהורא תיכף, ולכאורה למה גרע מאיסור מלאכה דמכבה דחייב משום דממעט האור ע"י שלקח קצת שמן מן הנר, ואם כן גם כאן קליש גידולו דאינו יונק רק מצד אחד הנשאר בארץ, לא דמי למלאכת מכבה, דבמכבה אין דין שיעור על איסור כיבוי, דהמכבה כל שהוא חייב לכן אפילו נקלש האור ע"י שהוציא השמן חייב משום מכבה, אבל מלאכת קוצר דיש בזה שיעור כמבואר בשבת פרק הבונה דף ק"ג דקוצר לאכילה כגרוגרת אם לבהמה כמלא פי הגדי ע"י"ש, וכן מלאכת הוצאה דשייך בה שיעור דשיעוריהו כגרוגרת וכיו"ב מידי דחשיב, אם כן איך תוכל לחשוב האיכות למידי דשיעורא מה שיונק מעט ממה שהיה מקורם שהיה נטרע משני צדדיו בארץ, שאין האיכות משלים להשיעור, ואינו נחשב לשיעור חיוב במלאכה דבעי שיעור.

ובזה הוא מתרץ ומבאר דברי רש"י שבת סוף פרק המוציא דף פ"א ע"כ דאמרינן בגמ': עציץ נקוב והוא פרפיסא היה מונח על גבי קרקע והניחו על גבי יתדות מיחייב משום תולש, ומפרש רש"י דהאי חייב לאו דוקא אלא אסור משום דדמי לחולש, דאי חייב ממש קאמר לצורך היכי שרי רבנן איסור כרת וסקילה משום קינוח וכו' ע"כ.

וכן הסכימו לפירושו זה בתוס', ולכאורה הרי כשמונח על גבי הקרקע והניחו על גבי יתדות הרי ממעט היניקה דאינו נהנה שוב מריח הקרקע כדמפרש רש"י, דהרי אמרינן התם היה מונח על גבי יתדות והניחו על הקרקע חייב משום נוטע הרי מפורש דמוסיף ביניקה על ידי הנחה על גבי קרקע ואם כן כשהריס מהקרקע והניחו על גבי יתדות ממעט ביניקה ולא לא מיחייב משום תולש מדאורייתא ע"י מיעוט זה כמו המסתפק מן השמן שבמגורה דמיעוט האור חשיב מכבה.

מוכח מזה כהיסוד של האור שמח דהרי תולש שהיא תולדה דקוצר בעי שיעור כגרוגרת והוספה באיכות לא נחשב לשיעור, ולפיכך בממעט היניקה